

Silvo Kristan

Kratek povzetek temeljnih načel oblikovanja domačih strokovnih izrazov (têrminov) (s posebnim ozirom na športno področje)

Večina kompetentnih jezikoslovnih Večina kompetentnih jezikoslovnih virov izraz *têrmin* razlaga kot strokovni izraz (izvorno grško *terminus technicus*). Beseda *têrmin* in besedna zveza *strokovni izraz* sta torej sopomenki. Izpeljanka *terminologija* je prav tako uveljavljen mednarodni izraz in pomeni dvoje: sklop têrminov ali strokovnih izrazov na določenem področju in vedo oziroma znanstveno disciplino, ki proučuje têrmine oziroma strokovno izrazje. Dvobesedni izraz *terminologija športa* torej pomeni dvoje: sklop športnega strokovnega izrazja in športoslovno disciplino, ki proučuje športno strokovno izrazje. Izraza *têrmin* in *terminologija* sta postala neoporečni del slovenskega knjižnega jezika, zato ju najdemo tudi v SSKJ brez kvalifikatorja, ki bi opozarjal na dvomljivo rabo. V tem zapisu bom izmenično uporabljal domači in mednarodni izraz: domačega zaradi spoštovanja maternega jezika in krepitev njegove sporočilnosti, mednarodnega zaradi mednarodne prepoznavnosti problematike, ki jo prispevek obrav-

nava. Prispevek vsebuje še nekaj konkretnih primerov, ki kažejo na raznovrstnost (in zapletenost) terminoloških prijemov.

Tako terminološki odsek vsake vede kot vsak posameznik, ki pomaga izumljati strokovno izrazje, morata poznati nekaj temeljnih načel tega ustvarjalnega dela. Nisem še zasledil, da bi kdo ta načela objavil strnjeno na enem mestu. Veliko o tej temi je napisanega v različnih virih, zato je bilo treba iz njih zložiti sestavljanke, ki je v tem zapisu zdaj objavljena v 'enem kosu' in s posebnim ozirom na športno področje. Pisec teh vrstic seveda ni jezikoslovec, zato bi poklicni jezikoslovec marsikaj zapisal drugače. Pa tudi vsi jezikoslovci ne bi enako zagovarjali nekaterih stališč. Na koncu prispevka so zapisani poglavitni viri, ki so pisca tega sestavka vodili tako pri večletnem terminološkem delu kot pri tem zapisu. Upati je, da bo prispevek v pomoč tudi področni terminološki (zdaj neustrezno: izrazoslovni) komisiji na Fakulteti za šport, ki se do zdaj še ni izkazala.

■ Pomen urejenega strokovnega izrazja

Temeljne sestavine identitete vsake vede so: *predmet raziskovanja*, *raziskovalna metodologija*, *notranja vertikalna in horizontalna členitev vede* (sistemizacija in klasifikacija področja) ter *terminologija* (F. Pediček, 1992, Pedagogika danes, str. 102). Ločimo **občo** (splošno) in **področno terminologijo**. Obča, splošna terminologija je domena jezikoslovja, predvsem leksikologije (znanstvene discipline, ki proučuje besedni zaklad katerega jezika), področne terminologije pa so v prvi vrsti domena vsake vede. **Terminologija športa** je ena od področnih terminologij, ki temelji na posebnostih športne stroke oziroma vede in na občih leksikoloških načelih strokovnega izrazoslovja.

Področna terminologija ni obrobno vprašanje neke vede, ampak njena bistvena (normativna, konstitutivna, identitetna) prvina. Področna terminologija je imanentni (neločljivi) del vsake vede. Terminologija športa je športoslovna disciplina, kot so zgodovina športa, fiziologija športa, filozofija športa, kineziologija športa in druge. Stroka ali veda brez svojega strokovnega izrazja (terminologije) je približno tako kot narod brez svojega jezika. Red v izrazju odkriva tudi miselni red, zato je področna terminologija tudi kazalec ravni vsake stroke oziroma vede

in njenih govorcev oziroma piscev. Zato se razumniki že od nekdaj ukvarjajo s terminologijo (M. Pohlin: 1768, 1783; V. Vodnik: 1811; M. Cigale: 1880). Zlasti z razvojem znanosti v novejšem času se čedalje več strok in ved sistemsko ukvarja s svojo področno terminologijo. Pod okriljem Inštituta za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti je izšlo že več kot 40 (štirideset) področnih terminoloških slovarjev – med njimi ni športnega, razen smučarskega in planinskega. Samoumevna dolžnost vsake vede je, da oblikuje svoj lastni notranje skladni in medsebojno povezani (konsistentni) terminološki sistem, ki bo odražal notranji logični red in hkrati bil usklajen tudi navzven na obči ravni, z občo terminologijo. Zato tudi športoslovje ne sme zanemarjati teh vprašanj. Urejena terminologija je kazalec razvite stroke in vede, kazalec vsebinskega in formalnega reda v stroki in vedi, kar seveda vpliva tudi na red v glavah. In obratno: z neurejeno terminologijo je okrnjena tudi verodostojnost konkretne stroke in vede. Le urejena terminologija omogoča nedvoumno strokovno sporazumevanje znotraj stroke in vede. Če na primer pojem šport vsak razpravljavec razume po svoje, je plodna razprava o njem jalova. Še slabše je, če upravljavci športa in drugi vplivneži ta pojem razumejo vsak po svoje. Če vsebine in obsega tega pojma vsaj dogovorno ne razumemo enako, se poruši vsa pojmovna oziroma terminološka mreža tako na znanstveni (empirični in teoretični) kot aplikativno-operativni ravni (zakon o športu, nacionalni program športa, regionalni razvoj športa in tako naprej).

Urejena domača področna terminologija pa ima še druge pomene. Predvsem je slovensko izrazje temeljni identitetni znak slovenskega naroda in njegove države. Poznavalci menijo, da brez svojega jezika tudi svoje države ne bi dobili. Zato kaže materni jezik še naprej negovati. Urejena področna terminologija sooblikuje tudi nacionalni knjižni jezik ter s tem krepi njegovo moč strokovne in znanstvene sporočilnosti. Urejeno strokovno izrazje bistveno usmerja tudi publicistični jezik v sredstvih javnega obveščanja in s tem širi neoporečno izrazje med ljudstvom. Tudi zato naj bi vsak športni strokovnjak na svojem področju (košarkar, odbojkar,

smučar, raziskovalec) skrbel za svoje domače področno izrazje. Pravzaprav je to, pa če se sliši še tako patetično, tudi njegova nacionalna dolžnost. Čeprav dvojezičnost ali celo večjezičnost strokovnjakov, zlasti visokošolskih, postaja čedalje pomembnejša, ta ne sme potekati v škodo maternega jezika in z zanemarjanjem domačega strokovnega izrazja. Področni strokovnjaki morajo sicer poznati tuje strokovne izraze, a hkrati so po naravi stvari zavezani, da oblikujejo tudi ustrezno domače strokovno izrazje. In spet sta dejavna področna terminološka komisija ali kako drugo podobno delovno telo pri tem delu nenadomestljiva.

■ Terminologija kot znanstvena disciplina

Samoumevno je, da se neoporečna terminologija vsake stroke in vede oblikuje predvsem z znanstvenim prijemom, z argumenti. Kar ni znanstveno, je največkrat neznanje, diletantsko šarlatanstvo ali ideologija. V terminologijo se pogosto vmešava ideologija v najširšem pomenu te besede. Ideologija in znanost sta vrednotno in vrednotno dva nasprotna pola, zato je pričakovati, da sleherna veda zavrača ideologizacijo svoje terminologije. Tudi terminologija po dogovoru tvega, da je okužena z ideologijo.

Poznavalci terminologije menijo, da je področna terminologija **interdisciplinarna** in **transdisciplinarna veda**, kar pomeni, da zajema dejstva in spoznanja iz 'notranjosti' (inter) svojega znanstvenega področja in hkrati iz spoznanj drugih ved (trans), ki jih smiselno in smotrno povezuje. O terminologiji, ki je oblikovana na znanstveni način, lahko govorimo takrat, kadar izrazje oblikujemo v skladu s temeljnimi leksikološkimi/terminološkimi načeli. Eno pomembnejših je načelo **no-men est omen** (poenostavljeno po naše: v imenu je pomen, naziv pojma sporoča njegovo vsebino). Dober târmin že sam po sebi sporoča svojo vsebino, tako da ga lahko logično, semantično in leksikološko utemeljimo ter ga hkrati razumno in sistemsko umestimo v že razvito področno terminološko mrežo. Nazoren primer: izraz *dvoranski nogomet* nedvoumno sporoča svojo vsebino, medtem ko sopomenski žargonski spaček *futsal*

domorodcu ne pove ničesar, razen da je nogometna terminologija neurejena.

Pomembna veja terminologije je **terminografija** (gr. *terminus*, strokovni izraz, in *graphos* iz *graphein*, pisati, izpisovati), izpisovanje strokovnih izrazov iz množice strokovnih virov. Terminografija je prvi korak terminologije (gr. *terminus*, strokovni izraz, in *logos*, nauk, veda). S terminografijo ugotavljamo pogostost rabe posameznih strokovnih izrazov in s tem tudi njihovo uveljavljanje. Terminografskim argumentom je težko oporekati. Terminografija nam pove, kateri izrazi se 'prijemljejo', in šele temu sledi uporaba drugih terminoloških orodij, ki bodo zavrgla ali sprejela najden(e) izraz(e). Zgolj kaprice, čustveni razlogi, osebna estetska pristranskost (npr. poudarjanje 'lepega slovenskega izraza') ali poudarjanje 'domoljubnosti' ne štejejo. Šteje terminografija in poleg nje še temeljna načela domače **leksikologije**, **domači pravopis** in nekatere druge **pomožne znanstvene discipline**, kot so etimologija, semantika in logika.

Pomembno orodje za oblikovanje smiselnih strokovnih izrazov je **logika**, ki je opredeljena kot veda o pravilnem mišljenju. Temeljne logiške prvine pri terminološkem delu so pojmi in sistem pojmov (hierarhija pojmov: nadrejenost, podrejenost, prekrivanje pojmov), podelitev ustreznega imena (têrmina) pojmu, opis pojma (definicija ali opredelitev) in podobno. Delo s pojmi je nujni predpogoj za sistemsko terminološko delo. Brez logike težko neoporečno opredelimo ali definiramo nov târmin, ločimo nadrejenost in podrejenost 'novega' târmina, ga logično umestimo v sistem strokovnega izrazja in podobno. Brez logike ni neoporečne sistemizacije in klasifikacije, s katerima se vede pogosto ukvarjajo. Le 'obratna' razgledanost po ožjem delu stroke in gimnazijski pouk slovenščine velikokrat ne zadoščata. O pomenu kakega târmina se seveda lahko tudi dogovorimo, toda 'dogovorna terminologija' se največkrat ne opira na logiko (pravilni način mišljenja), temveč na mnenje tega ali onega 'najglasnejšega' govorca. Toliko slabše, če se v dogovor vmešava ideologija. Strokovna in znanstvena terminologija ne trpita ideoloških podtonov.

Pogosto smo v zadregi, ko se odločamo za neoporečni strokovni izraz. O marsikateri podrobnosti je treba temeljito razmisliti. Vedno manjka kaka lastnost, ki bi jo moral imeti neoporečni tîrmin.

Samo primer: ideološki predznak ima na primer izraz *telovadba*, če ga hočemo brez veljavnih argumentov na vsak način uveljaviti in hkrati lustrirati (izbrisati) mednarodno uveljavljen izraz *gimnastika* oziroma športna gimnastika. Čeprav je izraz *telovadba* 'lepo slovensko ime', nam nenatančno sporoča vsebino te dejavnosti, torej ni v skladu s temeljnim terminotvornim načelom *nomen est omen*. Izraz *telovadba* nam sporoča, da vadimo telo, toda telo-vadimo (krepimo, urimo, treniramo) tudi z domala vsako drugo športno dejavnostjo, ne le s *telovadbo*. Telo-vadimo tudi s košarko, odbojko, plavanjem, tekom, hojo v gore in tako naprej. S tega zornega kota sta natančnejša izraza *telovadba na orodju* oziroma *orodna telovadba*, ker nam tako desni prilastek 'na orodju' kot levi prilastek 'orodna' sporočata, za kakšno vrsto telo-vadbe (vadbe telesa) gre. A hkrati je 'lep slovenski izraz' *telovadba* v konfliktu z mednarodno uveljavljenimi izrazi gimnastika, športna gimnastika, Mednarodna gimnastična zveza, Gimnastična zveza Slovenije in podobno. Kdo ali kaj naj odloči? 'Lep' izraz, ki o svoji vsebini nič ne pove, ali uveljavljen mednarodni izraz? Ni lahko! Tudi večinsko odločanje je lahko sporno.

■ Papagajščina

Glede nastajanja področnih strokovnih izrazov je treba omeniti vsaj tri ravni: tako imenovano papagajščino, dogovorno strokovno izrazje in znanstveno utemeljeno izrazje. O papagajščini govorimo, kadar nekdo (novinar, tekmovalec, športni funkcionar, udeleženec kakega kongresa ali bralec tujejezičnega vira) prinese iz tujine ali tujega slovstva tuji izraz in ga začne brez posebnega premisleka ter brez posebne leksikološke presoje in utemeljitve širiti v nespremenjeni obliki v strokovnem slovstvu, pri pedagoškem delu ali v poljudni publicistiki (npr. stretching, skike, futsal, freeride, freestyle, pacermaker). Papagajščina velja za najnižjo raven poimenovanja strokovnih pojmov.

Gre za najbolj preprost (primitiven) in enostaven način oblikovanja strokovnih izrazov, ker zanj niso potrebna nikakršna posebna znanja in nikakršen intelektualni napor za premislek o ustreznosti takega izraza. Preprosto ponavljamo tuji izraz ter ga brez razumnih razlogov in jezikovne odgovornosti prenašamo v domači strokovni besednjak. Sčasoma papagajske izraze pisno podomačimo ter dobimo 'strečing', 'skajk', 'frirajd', 'fristajl', 'pejsmejker' in podobno. Namesto da bi gradili domači strokovni športni besednjak, širimo podomačene angleško-slovenske spačke. Navadno take izraze najbolj širijo novinarji, ki opisujejo kak dogodek 'novega' športa. Namesto da bi papagajski izraz kakor koli že poslovenili, ga preprosto (papagajsko) povzamejo in širijo v javnih občilih. Tudi športnikom se tuji izraz pogosto zdi imeniten in ga trmasto širijo naprej, čeprav poznamo domači izraz. Tak primer je *futsal* (slov. dvoranski nogomet). Pogosto se brez premisleka širijo tudi tako imenovani močni izrazi (npr. *adrenalinski šport*), imena tujih blagovnih znamk (npr. *skike*, *nordic walking*) ali nesmiselni prevodi (npr. *in-line hokej*). Hkrati ni zaslediti hitrih javnih ugovorov pristojnih skrbnikov neoporečnega športnega strokovnega izrazja ... in 'plevel' se prime, cvete in se razmnožuje. Razširjevalci 'papagajščine' jo branijo s kvaziargumentom, da tudi v 'tujini' uporabljajo ta izraz' (npr. *futsal*, *divizije*, *final four*). Potemtakem lahko samostalni miza kar preimenujemo v table (izg. *tejbl*), ker 'v tujini mizi tako rečejo'. Namizni tenis naj bo torej kar *tejbltenis* (angl. *table tennis*), saj mu na angleškem govornem območju tako rečejo. Po tej razdiralni logiki lahko tudi slovenščino kar opustimo, saj je v tujini tako in tako ne uporabljajo.

Primer papagajščine je tudi nesmiselni izraz *adrenalinski športi*, ki ga je težko pomenoslovno zagovarjati. Levi prilastek 'adrenalinski' sporoča, da gre za vrsto športov, za katere je značilno večje izločanje nadledvičnega hormona adrenalina. Toda kateri športi so to? Športna klasifikacija ne pozna adrenalinskih športov. Kar je za nekoga 'adrenalinsko', za drugega ni. In neutemeljeno, nestrokovno (neznanstveno) je lastnost 'adrenalinskost' preprosto posplošiti na katero koli celotno dejavnost in pritakniti vsem udeležencem. Utemeljeno bi lahko govorili o adrenalinskih

športih, če bi empirično ugotovili, pri katerih športih se adrenalin res izraziteje izloča pri vseh (ali vsaj utemeljeno statistično posplošeno pri vseh) udeležencih. Hkrati je znano, da marsikateri šport, ki ni razglašen za 'adrenalinskega', v napetih okoliščinah prav tako povzroča povečano izločanje nadledvičnega hormona. Včasih menda celo pri igri 'med dvema ognjema'. In navsezadnje, neka dejavnost je v začetku ukvarjanja z njo lahko 'adrenalinska', ko pa se nanjo navadimo, ni več razburljiva/tvegana/adrenalinska. To nam sporočajo jadralni padalci. Dvo-besedni izraz *adrenalinski šport* zagotovo ni v skladu s temeljnim terminotvornim načelom *nomen est omen*. Tudi izraz *adrenalinski park* je nedopustno posplošeno poimenovati po 'adrenalinu'. To so verjetno ugotovili tudi poslovneži, ki tržijo to obliko razvedrila, in zato spočeli izraza *pustolovski park* in *doživljajski park*. Izraz *pustolovski park* je dvomljiv, če izraz pustolovščina razumemo v slabšalnem pomenu (SSKJ: nevaren poskus, tvegano dejanje). Dejavnost v tem parku je vznemirljiva, zanimiva, ni pa nevarna, tvegana. Kaj pa *doživljajski park*? Kot da vzpon na Triglav ni *doživljaj*? In še marsikaj v življenju je *doživljaj*, čeprav nam ni treba v 'doživljajski park'. Zanimiv je avstrijski izraz *Waldseilpark* (der Wald, gozd, hosta; das Seil, vrv, žica), ki poskuša udejanjati načelo *nomen est omen* (sistem vrvi je namreč napeljan v gozdu) in hkrati napeljuje na ime *plezalni park* (das Seilpark). Kakor koli že, treba bi bilo ugotoviti večinsko (bistveno) vsebino omenjenih parkov in jih krstiti v skladu s temeljnim načelom neoporečnega poimenovanja strokovnih pojmov – *nomen est omen*.

V zadnjem času se v javnih glasilih po nepotrebnem širi papagajski izraz *zipline* (v prevodu zadržga, žvižg?), čeprav zlahka najdemo domačo ustreznico – spust po jeklenici. Med privrženci domačega izrazja se ta tudi že uveljavlja, 'jezikovni okupatorji' pa še kar vztrajajo pri tujem izrazu. V kategorijo papagajskih izrazov lahko štejemo tudi *in-line hokej*, kot so nevedneži in ljubitelji tujih izrazov napačno poimenovali eno od hokejskih disciplin. Žal se pristojni uradni skrbnik neoporečnega športnega izrazja ne oglašja. O tem hokeju nekaj več pozneje.

■ Terminologija po konvenciji, po dogovoru

Druga, kakovostnejša raven oblikovanja ustreznih športnih izrazov je tako imenovana **terminologija po konvenciji** (po dogovoru). Bolj ali manj pristojna skupina se dogovori, kako bodo nekaj poimenovali, in ta izraz širi naprej (skike, nordic walking), čeprav ga v domačem jeziku semantično, logično in jezikovno ni mogoče utemeljiti. V to kategorijo spadata na primer tudi izraz *skupinska vadba*, ki ničesar ne pove o tem, kaj skupina vadi. Ali ni tudi vadba košarke *skupinska vadba*? Toda tako so se neke dogovorili ... Še slabše je, če ljubitelji tujih izrazov vztrajajo pri izvorni tuji pisavi (npr. *freestyle*, *skike*) zato, ker tak izraz uporabljajo tudi v tujini. Žal številnih 'papagajskih' izrazov – pa čeprav se je o njih nekdo dogovoril – ni mogoče smiselno uvrstiti v domači športni besednjak, zato jih ni mogoče šteti za neoporečne športne tërmine.

Predvsem pa dogovor ni znanstveno spoznanje. K oblikovanju tërminov po konvenciji (z dogovorom) se navadno zatekamo takrat, kadar ne znamo izumiti vsebinsko ustreznega tërmina, ali zaradi snobizma ali tržnih razlogov nočemo uporabljati 'plebejskega' domačega izraza, ker je domnevno manj vreden. Do dogovora lahko pridemo za točilno mizo, do znanstvenega spoznanja pa le z ustreznim spoznavnim procesom, ki je v skladu z epistemološkimi načeli in veljavno raziskovalno metodologijo bodisi po metodi empirične ali po metodi teoretične spoznavne veje. Dogovor (konsenz, konvencija) je v teoriji neke stroke ali vede le zasilna ali začasna rešitev za 'neznanje', dokler zadrege ne rešimo na ustrenejši (jezikovni, logični, semantično natančnejši) način. Terminologija, ki je oblikovana z dogovorom, je pogosto kontaminirana (onesnažena) z osebnimi merili, ki so lahko nestrokovna ter bolj ali manj neveljavna (nevalidna). Žal so nekateri športni podjetniki tudi poslovno, pogodbeno in pridobitno zavezani, da širijo tuji izraz proizvajalca ali donatorja (skike, nordic walking). Temu pravimo tudi razprodaja maternega jezika, kar je mogoče ovrednotiti tudi z etičnega zornega kota.

'Dogovorni termini' največkrat sistemsko (logično) niso urejeni. *Futsal* (o izrazu se

je dogovorilo nekaj igralcev te igre 'tam nekje' na podeželju in vztrajajo pri tem) na primer ni mogoče logično uvrstiti v besedno družino *veliki nogomet*, *mali nogomet*. Če zapisanima dodamo *futsal*, dobimo nelogično in terminološko neskladno klasifikacijo različic nogometne igre. 'Dogovorni termini' so pogosto tudi ideološko obremenjeni. 'Dogovorno terminologijo', ki je ustrezno zmedena in ne zdrži logične presoje, je mogoče prepoznati v Nacionalnem programu športa. Terminologija z dogovorom navadno ni znanstveno utemeljena. Kar ni znanstveno, je največkrat ideologija (v najširšem pomenu te besede). Ideologija in znanost sta protislovna pojma, zato je pričakovati, da sleherna veda zavrača ideologizacijo svoje terminologije. Tudi terminologija po dogovoru tvega, da je okužena z ideologijo, kar je seveda odvisno od jezikovne razgledanosti skupine 'terminotvorcev' in nekaterih njihovih drugih osebnih 'obremenjenosti'. Samoumevno je, da se neoporečna terminologija vsake stroke in vede oblikuje predvsem z znanstvenim prijemom. Z veljavnimi argumenti.

Primer dogovorne terminologije je na primer izraz *kineziologija*. Nastal je v zgodnjih sedemdesetih letih prejšnjega stoletja iz ideoloških in pragmatičnih razlogov, brez temeljite in obsežne terminološke razprave, ker si je bilo treba v časovni stiski za pridobitev naziva fakulteta nujno in hitro izmisliti izraz za vedo o športu. Takrat se je krog zagrebških visokošolskih učiteljev dogovoril, da je izraz *kineziologija* terminološki znak za celostno vedo o športu, čeprav so bili v svetu že znani izrazi Sport Science, sportology, sportologie in Sportwissenschaft, ki jih je mogoče terminološko (semantično, logično) utemeljiti. Iz istega razloga smo tudi v Sloveniji izraz *kineziologija* nekritično, papagajsko sprejeli kot terminološki znak za celostno vedo o športu. Zaslepljenost je bila tolikšna, da je celo profesor z ljubljanske Fakultete za šport predlagal, da bi se takratna šolska telesna vzgoja preimenovala v *kineziologijo*. Zaradi nespametnosti tega predloga je bil ta opuščen. Dve desetletji je bilo potrebno, da izraz *kineziologija* večina razume tako, kar v resnici sporoča (gr. *kinei*, gibati, in *logos*, veda, nauk). Pamet in pomenska

členitev nam povesta, da je *giboslovje* slovenska sopomenka za *kineziologijo*, ta pa je le ena od znanstvenih disciplin športoslovja, pa še to le takrat, kadar dodamo desni prilastek 'športa' (kineziologija športa), ki sporoča vrsto kineziologije in jo hkrati loči od zookineziologije, kineziologije dela, terapevtske kineziologije (bolj znane pod imenom kineziterapija) in tako naprej.

Večjo težo kot papagajščina ima seveda strokovni dogovor o nekem izrazu, ker je mogoče domnevati, da so se le dogovarjali področni strokovnjaki, čeprav mogoče brez posebnih logičnih in jezikovnih (leksikoloških) znanj. Dogovori so lahko različne kakovosti oziroma veljavnosti. 'Kakovost' dogovora je odvisna od številčne sestave 'dogovornikov' ter njihove ožje ali širše transdisciplinarne (logiške, leksikološke, etimološke, semantične) razgledanosti. Dogovor trojice na neki instituciji zagotovo ne šteje toliko kot nacionalni dogovor širše strokovne srenje ali celo mednarodni dogovor na kakem strokovnem posvetu ali kongresu. A dogovor je še vedno le dogovor. Dogovor ni znanstvena metoda iskanja in oblikovanja 'resnice'. Tisto, o čemer se dogovorimo, ni znanstveno spoznanje. Znanstvena spoznanja ne nastajajo z dogovori, temveč z neoporečno raziskovalno metodologijo. Dogovorne znanosti ni! Besedna zveza dogovorna znanost je nesmiselna; v jezikoslovju je znana kot besedna figura oksimoron, ki je sestavljena iz dveh izključujočih se pojmov. Eno je dogovor, drugo je znanstveno spoznanje. Dogovor in znanstveno spoznanje se izključujeta. Želeti je torej, da domače strokovno izrazje nastaja predvsem na tretji ravni, na znanstveni način.

■ Tretja raven, temeljno terminotvorno načelo: nomen est omen

Temeljno pravilo za oblikovanje neoporečnih strokovnih izrazov je načelo *nomen est omen*. Po naše to pomeni, da besedni izraz že sam po sebi sporoča svojo vsebino. Nazoren primer udejanjanja tega načela so imena atletskih disciplin troskok, skok v daljino, suvanje krogle ...

Seveda ni mogoče vedno idealno udejanjati tega načela. Zato se včasih zadovoljimo tudi z načelom *pars pro toto* (po naše: 'del namesto celote'). Tak primer je 'miza-mizar'. Mizar je dobil ime po enem izdelku, po mizi (pars), čeprav ne izdeluje samo miz. V športoslovju se tvorjenja strokovnih izrazov po načelu '*pars pro toto*' izogibamo, če je le mogoče.

V zadnjem času beremo o novi atraktivni smučarski športni disciplini, ki so jo iz neznanega razloga poimenovali '*big air*'. Tudi z znanjem angleščine ni mogoče pritrditi, da je tuji izraz '*big air*' v skladu s temeljnim terminotvornim načelom. Kaj sploh je '*big air*'? Če tega ne vemo, tudi domačega tērmina ne moremo izumiti. Za ustreznejše domače poimenovanje nenavadnega izraza je seveda treba vedeti, kaj to sploh je, in ugotoviti bistveno lastnost pojma, ki mu je nekdo dal ime '*big air*'. Kaj vidimo, ko gledamo televizijski prenos tekmovanja v tako imenovanem '*big airu*'? Tekmovalec se spusti po naletu smučarske skakalnice, ki je na odskočišču nekoliko nagnjen navzgor, kar omogoča skakalcu, da po odzivu pridobi višino. Nato v zraku izvaja različne akrobatske prvine in končno zanesljivo doskoči na razmeroma strmo doskočišče skakalnice ter v izteku konča skok. Poglavitni prvini skoka nista njegova višina ali daljina, temveč prikaz bolj ali manj zahtevnih akrobatskih prvin ter zanesljiv in varen doskok. Tudi ocenjujeta se akrobatska spretnost in zanesljivost doskoka. Zakaj so to smučarsko disciplino poimenovali '*big air*', ni znano. Angleško-slovenski slovar nas pouči, da angleški pridevnik '*big*' po naše pomeni velik, angleški izraz '*air*' pa je večpomenka in jo prevajamo kot zrak, prepri, videz, melodija, napev. Ni mogoče pritrditi, da tuji izraz '*big air*' sporoča bistveno vsebino te športne discipline. Bistvena vsebina te smučarske discipline so akrobatski skoki in v skladu s temeljnim terminotvornim načelom bi ustrezal tribesedni izraz *smučarski akrobatski skoki*. In spet je nekdo logičnemu izrazu ugovarjal z 'argumentom', da v tujini temu nihče ne reče tako. Ja, marsikje v tujini tudi kruhu rečejo '*bread*', mi pa še vedno jemo kruh ...

■ Lastnosti tērminov

Znani športni strokovnjak me je nekoč vprašal, kaj pomeni beseda pojem in kaj beseda tērmin. Mogoče je zdaj priložnost, da pojasnimo razliko. V učbeniku logike (A. Ule, Mali leksikon logike, 1997, str. 264) je beseda *pojem* pojasnjena kot "miselna tvorba, določena z bistvenimi lastnostmi ali značilnostmi konkretnega ali abstraktnega predmeta ali pojava." In kaj je tērmin? Tērmin je besedni znak (beseda, izraz) za strokovni ali znanstveni pojem. Če torej razpravljamo o lastnostih tērminov, razpravljamo o besedah ali izrazih, ki označujejo določen strokovni predmet ali pojav.

In kakšni naj bi bili neoporečni tērmini? Tērmin ali strokovni izraz za določeni pojem naj bi imel določene lastnosti. O tem, da neoporečni tērmin v skladu z načelom *nomen est omen* že sam po sebi navzven sporoča vsebino ali bistvo pojma, je že tekla beseda. Nobenega dvoma ni, kaj pomenita izraza (tērmina) skok v daljino ali skok v višino, ne vemo pa, kaj pomeni izraz '*big air*', ki ga zadnje čase zasledimo v medijih. In če ne vemo, kaj spaček '*big air*' pomeni, mu ne moremo priznati statusa tērmina v domačem športnem besednjaku. Neoporečni tērmin mora namreč biti pomensko jassen in jednat ter pisno in glasovno preprost. Besed ali izrazov, ki imajo več pomenov, se neoporečno strokovno izrazoslovje izogiba, čeprav včasih niti brez tega ne gre. Prednost imajo enobesedni in dvobesedni izrazi (smučanje, alpsko smučanje), včasih ni mogoče brez tribesednega izraza (smučarski akrobatski skoki). Opis predmeta ali pojava ne more biti tērmin, ker je to največkrat že definicija (opredelitev). Tērmini morajo biti usklajeni s splošnimi normativnimi smernicami slovenskega jezika. Omogočati morajo tvorbo besedne družine (drsalka, drsanje, drsalec, drsališče). Kaj pomeni na primer tuji izraz '*big air*', ne vemo, izraz ne pisno ne govorno ni usklajen s slovenskim jezikom, z njim pa tudi pripadajoče besedne družine ni mogoče tvoriti na 'slovenski' način. Treba je torej najti izraz, ki bo ustrezal navedenim lastnostim. In to je izraz *smučarski akrobatski skok(i)*. Izraz je resda tribeseden, vendar je enopomenski in nedvoumno sporoča vsebino ter logično dopolnjuje družino smučarskih disciplin.

Nekateri športoslovci nasprotujejo, da bi za tērmin (strokovni izraz) izbrali metaforo (prisposodobu). Načelno je to stališče seveda pravilno, slovenisti pa so popustljivejši in menijo – če je metafora razumljivejša in gospodarnejša (krajša) od zapletenega dolgoveznega neoporečnega strokovnega zapisa, ni razloga, da je ne bi uporabili za tērmin. V jezikovnih krogih je tērmin, ki je nastal iz metafore, znan pod imenom metaforični tērmin. Dvobesedni izraz metaforični termin je potemtakem v jezikoslovju terminus technicus, zato se zdi, da ni razloga, da bi preganjali termina *vijak* in *helikopter* le zato, ker sta metafori. Seveda z izrazoma *vijak* in *helikopter* kršimo načelo, da se v terminologiji izogibamo večpomenskih izrazov, a če s tem nimajo težav jezikoslovci, je nesmiselno, da bi bili bolj 'papeški od papeža'. Torej ni razloga, da bi puristično preganjali metaforična izraza *vijak* in *helikopter*, če sta razumljivejša in gospodarnejša od dolgoveznega 'strokovnega' opisa obeh prvin ... in če vemo, kaj izraza pomenita. O tem pa nas poučijo definicije. In pričakovati je, da ima v urejeni vedi vsak strokovni pojem ustrezno definicijo. Tudi definiranje pojmov je posredno ali neposredno delo organa, ki je pooblaščen za urejanje strokovnega izrazja.

■ Definicije

Izraz definicija je iz latinščine prevzeta beseda (lat. definitio, omejitev, vsebinska določitev pojma), ki se je uveljavila v slovenskem knjižnem jeziku. Izraza definicija in definirati (slov. opredelitev, opredeliti) pomenita "podati natančen opis vsebine kakega pojma z navedbo njegovih bistvenih znakov" (SSKJ). Domača sopomenka za *definicijo* je *opredelitev*. Ker je v strokovnih zapisih v večinski rabi izraz definicija, ga uporabljam tudi v tem zapisu. Tudi SSKJ tega izraza ne preganja.

Definicije strokovnih pojmov ali tērminov so v vsaki vedi in vsakem strokovnem jeziku *conditio sine qua non* (nujni, prvi pogoj), da dani pojem vsi razumemo enako. Če strokovnih pojmov ne razumemo vsi enako, je vsako razpravljanje o njih neplodno, nesmiselno. Sporazumevanje z nedefiniranim ali nenatančno definiranim pojmom je jalovo, ker vsak razpravljavec obravnavani pojem razume po

svoje. Zato je oblikovanje pravih in vsebinsko ustreznih definicij strokovnih pojmov ena izmed najpomembnejših nalog vsake vede (M. Uršič, O. Markič: Osnove logike, Filozofska fakulteta, 1997, str. 38). Nenatančno opredeljeni pojmi povzročajo težave na teoretični in aplikativni ravni. Športoslovci, na primer, imamo težave z definiranjem pojma šport. Te težave izvirajo iz neenovitosti (večrazsežnosti, različne namenskosti) tega svetovnega kulturnega pojava. Pisci definicij, ki jih najdemo v različnih strokovnih virih, so pojem šport največkrat pojasnjevali bolj ali manj s svojega strokovnega zornega kota. Drugače je pojem šport opredelil predstavnik selekcijskega tekmovalnega športa in drugače poznavalec ali privrženec rekreativnega športa ... in zdi se, da oba brez ustreznega znanja logike, ki velja za "analitično in formativno znanost racionalnega jezika" (M. Uršič in O. Markič: Osnove logike, str. 29). Če pojma šport ne znamo natančno definirati, ne vemo natančno, kaj je predmet športoslovja. Ali ni nenavadno, da ne vemo natančno, kaj je predmet naše vede? Nekateri – med njimi je celo doktor znanosti – učijo, da pojma šport ni mogoče definirati. To seveda ni res! Vsak pojem je mogoče definirati, res pa je, da vse definicije niso enako neoporečne. Nekatere pojme je lažje natančno definirati, druge težko. Zato so nekatere definicije lahko dobre (v skladu s teorijo oblikovanja definicij), druge pa pomanjkljive, ker ne "podajajo natančnega opisa vsebine obravnavanega pojma" in "ne navajajo bistvenih znakov pojma".

Samoumevno je, da morajo neoporečne definicije ustrezati načelom, ki jih proučuje in postavlja logika. Logika je namreč veda, ki uči, kako mora biti sestavljena definicija kakega pojma (glej revija Šport 2024, št. 3–4, str. 37, in A. Ule, Mali leksikon logike, str. 83). Zato morajo vsi, ki se ukvarjajo s strokovnim izrazjem, poznati vsaj osnove logike. Žal je podiplomski študij športa pri prvih generacijah to spregledal. Verjeti je, da dandanašnji podiplomski študij ne zanemara logike, ki je v najširšem pomenu besede opredeljena kot "znanost o oblikah racionalnega jezika" (M. Uršič in O. Markič, Osnove logike, str. 1, Filozofska fakulteta, 1997).

■ Kdo ustvarja strokovno/znanstveno športno izrazje

Terminologija ni obrobno vprašanje neke vede, temveč njen imanentni (neločljivi, konstitutivni) del. Zato so zanj odgovorni zlasti predstavniki konkretne vede. Terminologija tudi ni popoldanski konjiček enega ali dveh zanesenjakov, temveč se čedalje bolj kaže potreba po posebni katedri, ki bi bila *spiritus agens* (glavna gibalna sila) tega področja in bi ustrezno celostno skrbela za kakovostno rast te športoslovne discipline.

Poučen je naslednji dogodek. Pred leti me je po telefonu poklical priznani slovenist (menda tudi član SAZU) in dejal, da se ukvarja z vprašanjem, kako bi podmačil tuji izraz *fitness* z ustrežno domačo sopomenko. Rad bi vedel, kaj *fitness* je in kaj tam (v *fitnessu*) udeleženci počnejo. Dogodek je zelo poveden. Sporoča nam, da ni mogoče ustrezno podmačiti tuje izraza, če ne vemo za njegovo vsebino. Zato samo od slovenistov ni mogoče pričakovati, da bodo ustvarjali neoporečno slovensko športno terminologijo. Slovenist, ki ne pozna vsebine konkretnega pojma, težko izumi zanj ustrezen izraz. V omenjenem primeru vrhunski slovenist ni poznal vsebine pojma *fitness*, zato je tudi imel težave pri iskanju ustrezne domače sopomenke. Opisani primer nam torej sporoča, da je športno strokovno izrazje načelno predvsem domena strokovnjaka, ki pozna vsebino pojma, ki naj dobi ustrezno domače ime. Res je tudi, da je nekatere tuje izraze težko podmačiti, zato tudi poznejši 'podomačevalci' izraza *fitness* niso imeli več sreče. *Fitness* so zapisali v Slovar slovenskega knjižnega jezika kot **prevzeto besedo**, le v skladu s pravopisom so na koncu besede izpustili eno črko 's'.

Ker športoslovcem vendarle manjka nekaj jezikovne izobrazbe za neoporečno terminotvorno delo, je velikokrat nujno posvetovanje s pristojnimi leksikologi. Področni strokovnjak pozna svojo stroko oziroma vsebino pojma, za katerega se išče smiselno ime, jezikoslovec pa pozna jezikovna pravila, ki jih je treba upoštevati pri izumljanju domačih izrazov. Seveda mora biti tudi področni strokovnjak, ki se ukvarja s področno terminologijo, zelo

razgledan. Področna terminologija je namreč interdisciplinarna in transdisciplinarna znanstvena disciplina, ki zajema spoznanja iz svoje ožje stroke in obče terminologije, ki je del slovenistične leksikologije. Zagotovo sta športoslovec in slovenist-leksikolog-terminolog "najboljši par" za te zadeve. V veliko pomoč pri izumljanju domačih strokovnih izrazov so tudi spoznanja s področja etimologije (zgodovine nastanka obravnavanega izraza) in poznavanje tujejezičnih zgledov; semantika in logika pa sta sploh nepogrešljivi pri izumljanju novih strokovnih izrazov.

Z najširšega zornega kota je učinkovito uveljavljanje domačih športnih izrazov v javni rabi skupinsko delo področnih (športnih) strokovnjakov, piscev različnih poljudnih in strokovnih (športnih) besedil, lektorjev, urednikov ter navsezadnje bralcev in poslušalcev športnega govora, ki jih moti tujejezična 'okupacija' slovenskega športnega izrazja. Zlasti pisci strokovnih besedil in športni novinarji lahko največ naredijo na tem področju. Tudi lektorji so nenadomestljivi, vendar se morajo priučiti športnega strokovnega izrazja. Ne gre izključevati niti športnih funkcionarjev, trenerjev in športnikov, ki jih terminološke zadrege navadno žal ne zanimajo, čeprav bi s svojimi javnimi nastopi lahko veliko prispevali k uveljavljanju domačega športnega besedja. A na straži vedno stoji – in mora stati – pristojno delovno telo, ki je pooblaščen za skrb in urejanje strokovnega izrazja. Pa tudi samo "stati na straži" ni dovolj – treba je ukrepati.

■ Dilema: domači ali tuji (mednarodni) izrazi?

Glede naslovne dileme so stališča jezikoslovcev različna. Naj omenim lastno izkušnjo. Na inštitutu, kjer sem kot ljubitelj in zagovornik domačega izrazja nabiral znanje o področni terminologiji, sta bila v sobi dva slovenista: prvi bi slovenil vse tuje izraze, drugi je bil naklonjen sprejemanju tujih izrazov, ker se tako pač bogati materni jezik. Znano je tudi skrajno stališče (Bleiweis, Toporišič), da je treba dosledno posloveniti vse tuje strokovne izraze, vendar so pozneje ugotovili, da je

skoraj nemogoče za vse tuje izraze dobiti ustrezne sopomenke. Tudi stališča področnih strokovnjakov, ki skrbijo za športno strokovno izrazje, so različna. Znani sta dve skrajni stališči: prvo, da je za vse tuje izraze treba poiskati 'lepo' domačo (slovensko) besedo (terminologične bi na primer preimenovali v izrazoslovišče), in drugo, ki ne zagovarja doslednega izogibanja tujim izrazom – zlasti ne tistim, ki so se uveljavili v mednarodni jezikovni rabi – ker se s tem bogati jezik. Res je, da se s tujimi izrazi bogati domači jezik, a le takrat, kadar poimenovalnih praznin ne znamo ali nočemo zapolniti z domačimi sopomenkami. Znano je tudi stališče, da je poenotena terminologija na mednarodni ravni pogoj za mednarodno sporazumevanje, kar govori v prid sprejemanju tujih izrazov. Zdi se, da domača športna terminologija plove med Scilo in Karibdo. Na eni strani je pomembna skrb za domače strokovno izrazje, na drugi strani pa stik z mednarodno uveljavljenimi termini.

Najbrž je to vprašanje treba nekoliko drugače obravnavati v slovenskem knjižnem jeziku in drugače v področnem strokovnem izrazju. Zdi se, da je za oblikovanje področne strokovne terminologije najboljša srednja pot. Že eden naših prvih terminologov (Matej Cigale, Znanstvena terminologija ..., 1988) je zapisal: "Varovati se je treba pretiranega purizma [slovenjenja, op. S. K.] in pretiranega klasicizma [sprejemanja izrazov latinskega in grškega izvora, op. S. K.]" Ne gre spregledati niti stališča znanega slovenista dr. Marka Stabeja, ki meni, da ne gre že kar *a priori* zavračati mednarodno uveljavljenih tujih izrazov, ker se s tem izgubi stik z mednarodno stroko in njenim izrazoslovjem. Pa še eno misel sporoča omenjeni slovenist prevelikim puristom: če bi v slovenščini počistili vse izraze, ki so jih uporabniki slovenščine in slovenisti kadar koli sprejeli za svoje, bi od izvirnega slovenskega jezika ostalo zelo malo. Dandanašnji prevladuje mnenje, da je treba med domačimi in prevzetimi tujimi besedami ohraniti ustrezno razmerje, navsezadnje z mislijo na ohranjanje maternega jezika in sporočilno moč domačega strokovnega jezika. Če je le mogoče, poskušamo najti domači izraz, ki pomensko ustreza tujemu, a ne za vsako ceno. Bolj smo

popustljivi do izrazov grškega in latinskega izvora – zlasti če se že prijemljejo v mednarodni rabi, manj do izrazov germanskega in romanskega izvora. *Cum grano salis*, bi rekli latinci. S temeljitim preudarkom.

Seveda se vsaka stroka ali veda odloči, kako strogo stališče bo uveljavljala do prihajajočih tujih izrazov, a pri tem ne gre spregledati splošne načelne odgovornosti strokovnjakov in razumnikov za ohranjanje in bogatenje slovenskega knjižnega jezika ter skrbi za samobitnost in sporočilno moč slovenskega strokovnega/znanstvenega jezika. Zdi se, da je res najbolj smiselna srednja pot: kar največ tujih izrazov posloveniti, vendar ne na silo, temveč po pameti in s preudarkom ter po znanih terminotvornih načelih. Nasilno slovenjenje izrazov, kot so elektrika, telefon, matematika, algebra, filozofija in nešteto drugih, bi res bilo nerazumno dejanje, ki bi bolj zaudarjalo po barbarizmu kot po skrbi za 'svoj' jezik. Enako velja na primer za mednarodno uveljavljen izraz gimnastika.

Velikokrat (še) nimamo domačega izraza, zato nam v takem primeru slovenski pravopis dovoljuje, da besedo tujega izvora govorno in pisno prevzamemo (podomačimo) ter z njo zapolnimo poimenovalno praznino v strokovnem besednjaku. Toda k tej metodi se zatekamo le izjemoma, v skrajnem primeru!

■ Praktično ukrepanje – načini podomačevanja tujih strokovnih izrazov

Besednjak športnega strokovnega izrazja sestavljajo trije sklopi izrazov: tuji izrazi, izvirni domači (slovenski) izrazi in prevzete besede iz tujih jezikov. Želeti je, da je razmerje med prvimi, drugimi in tretjimi v korist domače besede. Najbolj nas vznemirjajo tuji izrazi, posebno 'papagajski' spački (npr. futsal, big air), ki jih nekateri vsiljujejo domačemu športnemu besednjaku. Načelno stališče je, da tuji izraz takoj opustimo, če za poimenovano že imamo neoporečni domači izraz. Posebna kategorija tujih izrazov, ki jih navadno ne prevajamo, so strokovni izrazi, ki so nastali po imenu športnika, ki je prvi izvajal (izumil) neko zahtevnejšo izvirnejšo

prvino (v športni gimnastiki na primer *pegan* ali *kolman*; pri umetnostnem drsanju na primer *lutz*, *rittberger*, *axel*), ali po znamenitem geografskem pojmu (na primer *telemark* po norveški pokrajini enakega imena). Nobenega dvoma pa ni, da tuja izraza *play off* in *final four* podomačimo v *končnico* oziroma *končnico štirih*. Če nekoliko poenostavimo in hkrati metode izumljanja domačih strokovnih izrazov sistemsko uredimo, je mogoče ugotoviti, da se skrbniki domačega športnega izrazja proti globalizacijski tujejezični 'okupaciji' zavzemajo predvsem na pet načinov:

- **z dobesednim prevodom sestavin** tujega izraza (kalkom);
- **poiščemo že znane domače izraze z istim pomenom**;
- **z izumom novega domačega izraza**, ki ustreza vsebini poimenovanega;
- **s terminologizacijo** že znanega domačega izraza (razglasitev že znane domače besede iz splošnega besednjaka za termin) in v skrajnem primeru
- **s prevzeto tujo besedo**, ki je govorno in pisno prilagojena slovenskemu jeziku.

Pomembno vlogo ima hitrost ukrepanja. Vsako odlašanje povzroči, da se neprimeren izraz začne prijemati in ga je čez čas še težje opustiti. Tuji, slengovski in žargonski izrazi ter različne spakedranke sčasoma izrivajo (povozijo) domače besede, postopno zavzamejo njihovo mesto ter čedalje bolj slabijo sporočilno moč domačega strokovnega besedja. Poleg že priložnostno omenjenih primerov podomačevanja tujih izrazov naj navedem še nekaj različnih primerov, ki osvetljujejo včasih že kar filigransko (in ne preprosto) delo v terminološki delavnici.

Navadno poskušamo najprej z dobesednim **prevodom** tujega izraza (kalkom). Če prevod smiselno ustreza, ga sprejmemo. Prevod tujega izraza pa ni vedno najboljša rešitev, včasih je dobesedni prevod celo nesmiseln. Kako naj prevedemo 'big air'? Uspešen je bil dobesedni prevod izraza *snowboarding*, ki se je začel prijemati tudi že v podomačeni obliki *bordanje*. Dobesedni prevod (po angl. *snow*, sneg, in *board*, *boarding*, deska, deskanje) *deskanje na snegu* je bil uspešen tudi zato,

ker je smiselno dopolnil družino športnih disciplin, katerih temeljni športni pripomoček je deska (deskanje na snegu, deskanje na vodi, deskanje na umetni masi in manj znani disciplini: deskanje v zraku po skoku s padalom in deskanje na pesku). Zakaj bi posiljevali športni besednjak s tujimi izrazi, če imamo domačega? Enako ni razloga, da gradimo *bajk parke* (angl. *bike*, izg. *bajk*, slov. kolo), če lahko istemu objektu po domače rečemo *kolesarski park ali kolesarski poligon*, lahko pa tudi *kolopark*, če po vsej sili želimo enobesedno zloženko.

Uspešna je lahko tudi osvežitev že **znanih domačih izrazov z istim pomenom** (corner – kot, time out – minuta odmora, bike – kolo). Če ni mogoče najti že znanega domačega izraza, je treba poskušati **izumiti nov domači izraz, ki pomensko ustreza tujemu** (offside – prehitke, power play – igra z igralcem več, številčna premoč napadalne vrste, final four – končnica štirih, skateboard – rolka, in-line roller skates – rolarke, rolarji; bully – sodniški met, skike – terenska rolka, futsal – dvoranski nogomet, pacemaker – spodbujevalec tempa pri tekaškem tekmovalstvu ali žargonski izraz 'zajček', rollerskate – kotalka, play off – končnica). Včasih je to lažje, včasih težje. Velikokrat nam pomaga že angleško-slovenski slovar.

Zanimiv je izraz *divizija*. Funkcionarji svetovnega hokeja so nekdanje skupine A, B in C, ki tekmujejo na svetovnem prvenstvu, preimenovali v *divizije*. Dozdajšnja skupina A je postala *elitna divizija*, skupino B so prekrstili v *prvo divizijo*, skupino C pa v *drugo divizijo*. Večina športnih novinarjev je izraz *divizija* 'papagajsko' prevzela ter ga začela širiti v pisnem in govornem poročanju. Toda angleški izraz *divizija* in slovenski izraz *divizija* ne pomenita isto. Angleški *division* pomeni delitev na skupine, oddelek, skupina, slovenska *divizija* pa je tîrmin iz vojaškega besednjaka in pomeni 'vojaško enoto iz več polkov' (SSKJ). Źal se uradni skrbniki neoporečnega športnega izrazja ne odzivajo. Namesto vojaške besede *divizija* so ljubitelji neoporečnega športnega izrazja predlagali vsem znane prejšnje izraze *skupina A ali elitna skupina, skupina B in skupina C*. Nekateri pisci predlog upoštevali, drugi ne.

Veliko teŹe je **izumiti nov domači izraz** papagajskemu spačku, ker je najprej treba analitično razgraditi vsebino pojma, nato pa zanj izbrati ustrezeni besedni izraz oziroma tîrmin in hkrati poskrbeti, da izraz jezikovno ustreza tudi pravopisu. Tak izraz je Źe omenjeni '*big air*', o katerem je Źe tekla beseda. Včasih pomaga dvojezični slovar, le pogledati je treba vanj. V pisnih in govornih sporočilih so se začeli prijemati tuji izrazi *surf/srf, surfing/srfing* in Źe podomačeno *srfanje*. Zakaj moramo Źiriti tuje izraze, če zlahka poiščemo domačo sopomenko? V angleško-slovenskem slovarju je glagol *surf* pojasnjen kot "*to ride in a surfboard*" in nato Źe "*surfati, deskati*". Deskati! Zakaj nekateri Źirijo tuji izraz '*surfati*'/'*surfanje*'/'*srfanje*', če temu lahko rečemo *deskanje, natančneje deskanje na vodi*. Na to vprašanje lahko odgovorita le psiholog ali psihiater. Športni pripomoček je torej *vodna deska* (drugače od '*snowboarda*', *sneŹne deske*), športna disciplina pa je *vodno deskanje*. 'Prosto ko pasulj,' bi rekel moj bosanski prijatelj.

Tudi izraz *futsal* nekateri papagajsko in brez premisleka vsiljujejo slovenskemu športnemu besednjaku. Podomačenje tega izraza je preprosto. Tuji izraz *futsal* je okrajšava portugalskega imena *futebol de salăo*. Srbi so s podomačevanjem tujega izraza imeli najmanj teŹav: preprosto so ga podomačili v *futbal u sali*. Po naŹe je torej to *nogomet v dvorani*. Kljub temu nekateri snobi ali nevedneŹi vztrajajo pri izrazu *futsal* z argumentom, da ta izraz uporabljajo tudi v svetu. Trdijo celo, da *futsal* ni *nogomet v dvorani*, ker ima nekaj drugačnih pravil, Źe kar naprej pa ga igrajo z nogo, torej je nogomet. Igranje z nogo in zaprti prostor (dvorana) sta bistveni prvini te igre, ki tudi narekujeta ime **dvoranski nogomet**. Nomen est omen. Tudi spreminjanje nekaterih pravil ne more biti razlog za spremembo imena igre. Znano je, da v procesu posodabljanja mnoge športne igre pogosto uvajajo nova pravila, vendar igre zato ne menjajo svojega imena. KoŹarka ostane koŹarka, čeprav so Źe večkrat spremenili nekaj pravil. Tudi po uveljavitvi meta za tri točke ali delitvi igralnega časa na četrtine je koŹarka ostala koŹarka. *Futsal* je torej – ne glede na nekaj drugačnih pravil – v maternem jeziku *dvoranski nogomet*.

Źele izraz *dvoranski nogomet* dopuŹča logični zapis vseh razliĉic nogometa: veliki nogomet, mali nogomet, dvoranski nogomet. Kategorizacija *veliki nogomet, mali nogomet* in *futsal* je zmedena, nestrokovna. Veĉina Źportnih uredniŹtev uporablja izraz *dvoranski nogomet*, le nekaj igralcev in funkcionarjev se afna z izrazom *futsal*. Tudi *hokej na travi* je ostal hokej, čeprav ga ne igrajo na ledu.

Terminologizacija Źe znane slovenske besede je le izjemoma dobra metoda pri iskanju domaĉih izrazov, ker z njo ustvarjamo sopomenke, ki jih zgledna terminologija odklanja. Bistvo terminologizacije je, da podroĉni strokovnjak besedo sploŹnega besednjaka razglasi za tîrmin, strokovni izraz. V Murnikovem telovadnem besedju najdemo vrsto takŹnih primerov. Verjetno se je nekaj podobnega zgodilo z izrazoma *vijak* in *helikopter*, ki v sploŹnem besediŹu pomenita nekaj drugega kot v Źportnem strokovnem izrazju. Izraza sta sicer metafori, toda zaradi svoje gospodarnosti (ena beseda) privlaĉna, uporabna in dopustna, ĉe le natanĉno vemo, kaj pomenita. Strokovni izraz, ki je nastal z metaforo, jezikoslovci imenujejo **metaforiĉni tîrmin**. In ga ne zavraĉajo ...

V kategorijo papagajskih izrazov Źtejemo tudi tuji izraz *big air*. Ker je o tem izrazu Źe tekla beseda (glej odstavek z naslovom **Tretja raven, temeljno terminotvorno naĉelo: nomen est omen**), nadaljujmo z drugim primerom. V hokejskih prenosih pogosto slišimo izraz *bully*. AngleŹki izraz *bully* prevajamo kot nasilneŹ, pretepaĉ, ustrahovati, kar je teŹko nedvoumno uskladiti s tistim, kar vidimo na ledu. In kaj vidimo na ledu? Dva igralca s hokejskima palicama na ledu si stojita nasproti in priĉakujeta, da bo sodnik med njuni palici vrgel ploŹĉek. Ko bo to storil, si prizadevata, da si prilastita ploŹĉek in nadaljujeta igro. Igra se torej nadaljuje, ko bo sodnik ploŹĉek spustil na tla. Od sodnika je torej odvisno, kdaj se bo igra nadaljevala. Zakaj temu ne bi rekli *sodniŹki met*? Zagotovo izraz ustreza vsebini videnege na ledu in ustreza naĉelu *nomen est omen*.

Tudi *sup* (ali *SUP*) je papagajski izraz, ki se Źe dalj časa uveljavlja v medijih. Pomeni Źportni pripomoček, ki je v resnici vrsta

vodne deske, vodnega plovila. Iz imena pripomočka (SUP) je nastala športna disciplina s podomačenim imenom supanje. Izraz sup (tudi SUP) je kratica angleške besedne zveze **Stand Up Paddling**, kar bi lahko prevedli 'stoječe veslanje' ali 'veslanje stoje'. Gledalec, ki 'supanje' gleda v živo ali na posnetku, lahko vidi osebo, ki stoji na vodni deski in z veslanjem povzroča premikanje deske po vodni gladini. Po temeljnem terminotvornem načelu nomen est omen je to v domačem jeziku ali vrsta deskanja na vodi ali vrsta veslanja, ne pa podomačeno angleško 'supanje'. Razmišljamo lahko še drugače: ključni člen te dejavnosti je veslo. Brez vesla ni veslanja in brez veslanja ni premikanja plovila po vodni površini. In sklep (po načelu nomen est omen) je: gre za vrsto veslanja. Žal se zdi, da bo prizadevanje za domači strokovni izraz neuspešno, ker bodo prevladale gospodarnost temeljnega izraza (sup – tri črke), zapomljivost in preprosta izgovarjava. Zdi se, da bomo *supu* in *supanju* prej ali slej morali priznati status **prevzetih besed**. Kar tudi ni nič narobe. Tudi prevzemanje tujih besed je ena od metod bogatenja jezika.

Zanimiva je besedna zveza *jezdenje na valovih* (angl. *surfriding*), ki je očitno nastala zaradi površnega prevoda angleškega glagola *to ride*. Najbrž je prevajalec spregledal, da glagol *to ride* pomeni dvojice: *peljati se in jezdi*. Izbral je 'jezdi' in tako je nastal izraz *jezdenje na valovih*, čeprav nihče nič ne jezdi (jezdi pomeni sedeti tako, da je vsaka noga na drugi strani) ne na deski ne na valu. Pri tej športni disciplini prevladujeta dve prvini: vodni val in vodna deska z deskarjem. Po načelu *nomen est omen* je bil izraz *jezdenje na valovih* popravljen v *deskanje na valovih*. Izraz se je uveljavil, le nekaj 'poslednjih mohikancev', ki malo berejo, še jezdi valove.

In-line hokej (angl. *in-line hockey*, tudi *inline hockey*) je poseben primer brezglavega ustvarjanja domačih strokovnih izrazov. Da bi drsalci na ledu lahko 'drsal' tudi poleti (ko ni ledu), je nekdo izumil kotalke: posebno obuvalo s štirimi kolesčki – dva spredaj, dva zadaj (angl. *roller skate*, tudi *rollerskate*). Poleg *drsalcev* smo dobili še *kotalkarje*. Nastala je tudi igra *hokej na kotalkah*, ki so jo igrali na

ravni trdi ploščadi – *kotalkališču*. Kmalu je nastala tudi *kotalkarska hokejska liga*. Poznali smo torej *hokej na ledu* in *hokej na kotalkah*. Nato si je nekdo izmislil igralne čevlje za hokej, na katere je namestil kolesca drugo za drugim (angl. *inline*, v vrsti) in igralno obuvalo imenoval *"in line roller skate"*. V prevodu to pomeni 'drsalke/kotalke s kolesci v vrsti'. In Janezek si je po zgledu hokeja na ledu in hokeja na kotalkah izmislil slovensko tekmovanje z imenitnim uradnim nazivom *"in line roller skate league"*. Tuji izraz *in line roller skate* smo prevedli v samostalnik ženskega spola *rolarke* (zaradi uskladitve z *drsalkami* in *kotalkami*, ki so vse ženskega spola). Žal pisci uporabljajo izraz *rolerji* (s črko 'e' v drugem zlogu), čeprav (pre) natančni slovaropisci zagovarjajo črko a: *rolarke*. Zakaj? V SSKJ je geslo 'roler' (z 'e' v zadnjem zlogu) pojasnjeno kot "motorno kolo z majhnimi kolesi". Izraz 'roler' je torej že zaseden, zato po strožjih terminoloških pravilih že zasedenemu izrazu ni mogoče dodati še enega pomena. Če bi torej sledili zgledu *hokej na kotalkah* in upoštevali pravilo o že zasedenih besedah, bi tretji hokej imenovali *hokej na rolarkah* (primerljivo s *hokej na drsalkah* in *hokej na kotalkah*). Hokej na *rolerjih* (z E v drugem zlogu) pa nas po SSKJ bolj spominja na "hokej z motornimi kolesi, ki imajo majhna kolesca".

■ Kdaj se zatekamo k prevzetim besedam

Prevzemanje tujih izrazov je pogosta metoda zapolnjevanja poimenovalnih praznin, ki jo Slovenski pravopis pod določenimi pogoji dovoljuje. Poimenovalna praznina je pojav, ko še nimamo ustreznega neoporečnega strokovnega termina (besede, izraza), ker nam ga kljub prizadevanjem še ni uspelo izumiti. Zato tujo besedo podomačimo v pisavi in govoru ter z njo zapolnimo poimenovalno praznino v strokovnem besednjaku (rugby → ragbi). Takšni besedi pravimo **prevzeta beseda** (v nekaterih virih najdemo tudi izraz **sposojenka**). V športnem besednjaku jih imamo kar precej. Noben jezik namreč ni samozadosten, zato ga bogatimo tudi s prevzetimi besedami. Prevzete besede zapolnjujejo poimenovalne praznine ter tako bogatijo

strokovni in knjižni jezik. "V slovenščini prevzete besede trpimo, kadar za poimenovano nimamo domačega besedja, drugače pa se jih izogibamo," uči Jože Toporišič (Enciklopedija slovenskega jezika, Cankarjeva založba 1992, str. 219). Seveda tudi za prevzemanje tujih besed veljajo posebna pravila.

Tujih besed ne sprejemamo kar povprek, temveč le izjemoma in s temeljitim premislekom. Tuji izraz prevzamemo "le, kadar za poimenovano nimamo domače besede" (Toporišič), ker je (še) ne znamo izumiti. Prevzemanje besed iz tujega jezika torej ne sme biti samoumevno opravilo in 'množični pojav'. Slovenski pravopis (DZS, 1994, str. 31) svetuje, da se vedno "najprej vprašamo, ali ni mogoče istega povedati s katero že znano domačo besedo ali z novo domačo tvorjenko". Če je odgovor negativen, nam res ne ostane drugega, kot da prevzamemo tujo besedo, ki pa mora biti "popolnoma prilagojena gradbenim lastnostim slovenskega knjižnega jezika" (J. Toporišič, Enciklopedija slovenskega jezika, str. 299). Navadno v domači besednjak sprejemamo izraze, ki so sorazmerno pogosti in znani ter se v govoru in pisavi že 'prijemljejo', a hkrati ne kaže, da bi izumili dobro domačo sopomenko. Na primer angleški izraz *out* smo podomačili v *avt* in ga tako zapisali v SSKJ. Takšna beseda je tudi *fitnes* (izvirno *fitness*). Po dolgotrajnem prizadevanju različnim športnim in jezikovnim strokovnjakom ni uspelo najti domačega izraza, ki bi pojmovno ustrezal vsebini, ki jo razumemo pod pojmom 'fitness'. Zato ni preostalo drugega, kot da smo izraz, ki smo ga pisno in govorno prilagodili slovenskemu jeziku (odvzeli en 's'), sprejeli za terminus technicus. Izraz *fitnes* najdemo tudi v Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika. Enako usodo doživlja tudi izraz *velnes* (angl. *wellness*). Podobni izrazi so še *kros* (*cross*), *bejzbol* (*baseball*), *vaterpolo* (*waterpolo*), *hokej* (*hockey*), *krling* (*curling*), *reli* (*rally*), *kravl* (*crawl*) in še vrsta drugih (*boks*, *bek(h)end*, *čakača*, *finale*, *skvoš*, *softbol*, *spidvej*, *tenis* in še in še). Tudi znani in razširjeni izraz *fair play* bi lahko že zdavnaj brez škode podomačili v *ferplej*, vendar se različni pisci iz neznanega razloga temu trdovratno upirajo. A hkrati je nevzdržno naslednje lahkotno stališče športoslovke, ki pravi: "Če imamo

že džez, džins in telefon, lahko sprejmemo tudi bord [angl. board, deska; snow-board, snežna deska]." Takšna lahkotnost postopno vodi v 'jezikovno okupacijo' slovenščine in njeno postopno odmiranje. Zato le izjemoma in s temeljitim premislekom (Toporišič in Slovenski pravopis 1994, str. 31) s prevzetimi tujimi besedami zapolnjujemo poimenovalne praznine v domačem športnem besednjaku.

Nekateri ljubitelji domačega jezika ne odobravajo prevzemanja tujih besed v slovenščino. Nekega dne me je poklical znanec in ogorčen ugovarjal nekaterim športnim izrazom, ki smo jih prevzeli iz tujega jezika. Mislil je na tako imenovane prevzete besede, ki smo jih v jezikovni nemoči preprosto po govoru in pisavi podomačili ter prevzeli v domači športni besednjak, da se sploh lahko sporazumevamo. Najbrž podobno razmišlja še marsikdo. A zdi se, da je strah pred prevzetimi besedami popolnoma neutemeljen, če seveda ravnamo razumno in ne pretiravamo s prevzemanjem. Noben jezik namreč ni samozadosten in prevzemanje tujih besed je priznana metoda zapolnjevanja poimenovalnih praznin in bogatenja jezika. Le po pameti je treba ravnati. In predvsem najprej poskušati izumiti domačo besedo, ki bo pojmovno ustrezala tujemu izrazu.

Prevzetih besed ne štejemo za tujke, temveč so del besednjaka slovenskega knjižnega jezika. Veliko prevzetih besed se je v slovenskem knjižnem jeziku že tako udomačilo, da jih sploh več ne štejemo za prevzete. Takšne besede so na primer bojkot, čokolada, dentist, dizel, džins, džip, džez, garaža, miting, pica, rentgen, špageti, telefon, vat, vikend in druge, ki jih najdemo tudi v SSKJ brez vrednostnega kvalifikatorja, ki bi opozarjal na neprimerno rabo. Ne bojmo se torej prevzetih besed iz tujega jezika. Če ravnamo razumno in v skladu z veljavno domačo jezikovno doktrino, prevzete besede ne ogrožajo slovenskega jezika. Nasprotno! Prevzemanje ali udomačevanje tujih izrazov je del razvoja jezika. Jezik, strokovni pa sploh, je živ organizem; nenehno se spreminja, hkrati se prilagaja rabi in razmeram v družbi, spremenjenim pogledom področne stroke in vede ter spremenjenim merilom domačega jezikoslovja. Zato udomačevanje tujih

izrazov ne osiromaši slovenščine, temveč jo obogati, ker zapolnjuje poimenovalne praznine. Bolj kot prevzete besede iz tujega jezika je lahko škodljiv pretiran jezikovni purizem (lingv. pretirano prizadevanje za čist jezik, zlasti z izločanjem tujih prvin).

■ Terminološki slovarji

Skoraj samoumevno je, da ima vsaka stroka oziroma veda svoj terminološki slovar. Terminološki slovar je knjiga, v kateri so término ali strokovni izrazi neke stroke ali vede razvrščeni po abecednem redu in z definicijo pojasnjen njihov pomen. Namesto izraza término v jezikoslovnih virih najdemo še izraza geslo in iztočnica. Seveda so tudi terminološki slovarji domena terminoloških komisij ali posebnih uredniških odborov, ki delujejo pod okriljem pristojnega skrbnika področnega strokovnega izraza.

Slovaropisec naj bi poznal slovarske enote, ki sestavljajo razlago término (gesla, iztočnice). Geslo (iztočnica, término) je slovarska enota, ki jo slovaropisno besedilo pomensko pojasnjuje. Želeti je, da je slovaropisno besedilo neoporečna definicija término, gesla, iztočnice, ki ga pojasnjujemo. Neoporečna definicija je namreč najboljši opis pojma, ki ga slovar razlaga. V tretji enoti (za definicijo) boljši slovarji navajajo iz korpusa strokovnih besedil še en ali dva zgleda rabe obravnavanega término. Sledi še morebitna domača in uveljavljena tuja sopomenka.

Slovarjev je več vrst. Ko se odločamo za pripravo terminološkega slovarja, je treba vedeti, kakšen slovar želimo. Treba je razlikovati med razlagalnim, normativnim, dvo- ali večjezičnim in med tem, ali želimo že kar leksikon ali celo enciklopedijo. Vsaka od teh oblik ima seveda svoje posebnosti, drugačno zasnovo in drugačen namen. Razlagalni slovar pojasnjuje (razlaga) vse strokovne izraze (ne glede na pogostost pojavljanja), ki so najdeni s terminografijo, normativni slovar pa predpisuje in uveljavlja (normira) 'edini' neoporečni strokovni izraz, ki temelji na pogostosti pojavljanja in področni strokovni jezikovni presoji. Leksikon je obsežnejši od slovarja, enciklopedija pa je najboljsežnejši in najizčrpnější pregled

na širšem ali ožjem področju družbene stvarnosti (krajevna enciklopedija, enciklopedija glasbe, pedagoška enciklopedija, športna enciklopedija).

Načelno so terminološki slovarji kolektivno delo več razgledanih področnih strokovnjakov, ki jim niti jezikovna merila niso tuja. Žal večje število sodelavcev še vedno ni že kar a priori zadosten pogoj za boljši slovar od tistega, ki se mu je življenjsko posvetil en zanesenjak. Ne glede na število sodelavcev vsak terminološki slovar zastareva že med dolgoletnim nastajanjem. Jezik je namreč živ organizem in se nenehno spreminja. Trubarjeva slovenščina je bila drugačna od denimo Prešernove ali dandanašnje. Enako – če ne še bolj – velja za strokovno izrazje. Med nastajanjem slovarja se spreminja stroka, z njo pa tudi nekatera poimenovanja. Nekatere izraze opuščamo in jih zamenjujemo z novimi, nekaterim pojmom smo spremenili vsebino in danes pomenijo nekaj drugega, kot so pomenili nekoč, nekateri izrazi pa so sploh na novo nastali, ker so si ljudje izmislili nove dejavnosti in jih ustrezno poimenovali. Zato terminološkim slovarjem, ki so nastali pred petdesetimi leti ali več ni mogoče zaupati brez pridržka. Tudi v terminološki slovar, ki je nastal pred dvajsetimi leti, bi danes marsikaj zapisali drugače. Dober terminološki slovar je v večnem nastajanju; praviloma je vsaka naslednja izdaja boljša od prejšnje. A ne že kar a priori. Pomembno vlogo pri tem ima aktivna področna terminološka komisija ali drugo delovno telo, ki je pooblaščen za urejanje strokovnega izraza. Mimogrede še opomba o nazivu delovnega telesa, ki skrbi za urejanje področnega strokovnega izraza. V skoraj vseh meni znanih primerih imajo ta delovna telesa naziv terminološka komisija. Fakulteta za šport je izjema. Dolgoletna terminološka komisija se je oklicala za izrazoslovno komisijo. Če smo zelo natančni, se izrazoslovna komisija razlikuje od terminološke. Izrazoslovna obravnava splošno izrazje nekega jezika, terminološka pa término (strokovne izraze) nekega strokovnega ali znanstvenega področja. Res pa je tudi, da je pomembnejša od imena komisije njena agilnost. To še čakamo.

Ker se jezik nenehno spreminja in terminološki slovarji začnejo zastarevati že

med svojim nastajanjem, se postavlja vprašanje, kakšen je razumen interval med eno in drugo izdajo. Znani jezikoslovec dr. Jože Toporišič je v svoji Enciklopediji slovenskega jezika (1992) med drugim zapisal (navajam po spominu), da med eno in drugo izdajo slovarja ne bi smelo preteči več kot deset do dvajset let. Tudi časovni razmik med eno in drugo izdajo je seveda odvisen od prizadevnosti pooblaščenega delovnega telesa, ki bedi nad tem izsekom konkretne vede.

■ Hibe terminološkega dela na Fakulteti za šport – komisija ali katedra

Po definiciji je področna terminologija strukturni, konstitutivni, imanentni del vsake vede; je znanstvena disciplina konkretne vede. Ugotovitev seveda velja tudi za športoslovje, katerega imanentni deli so znanstvene discipline zgodovina športa, psihologija športa, filozofija športa, kineziologija športa in druge. Terminologija športa ni nič manj pomembna znanstvena disciplina, kot so vse našteje. Zato bi bilo pričakovati, da je delo pri terminologiji cenjeno in vrednoteno enako kot na vseh drugih disciplinarnih področjih, ki gradijo vedo z imenom športoslovje. Žal ni tako. Eden od diplomantov Fakultete za šport in pozneje doktor znanosti (menda na področju antropologije) in celo visokošolski učitelj na fakulteti, ki jo je končal, je pred leti posmehljivo vztrajal, da terminologija nima nikakršne zveze z znanostjo in njenimi metodami dela. Več takih mnenj lahko seveda okuži del odločujočih, ki lahko vplivajo na razvoj vede in matičnega pedagoško-raziskovalnega zavoda. Zdi se, da je takšno stališče prevladovalo pri terminoloških prizadevanjih športne alme mater. Takšni nazorji so v preteklosti verjetno negativno vplivali na prizadevanje za ustrezno oblikovanje športnega strokovnega izrazja in sploh na razvoj te znanstvene discipline na visokoškolskem zavodu. Skrb za razvoj znanstvene discipline, ki je strukturni, konstitutivni in imanentni del naše vede, je bila vsakokrat dodeljena tako imenovani terminološki komisiji, ki

jo je občasno imenoval dekan. Ta je bila dejavna ... ali pa tudi ne. Večkrat ne kot ja. V delovnem telesu, ki naj bi skrbelo za razvoj te športoslovne znanstvene discipline in urejenost športnega strokovnega/znanstvenega besedja, ni bilo jezikoslovca pa tudi drugi člani tega telesa niso imeli ustrezne jezikovne izobrazbe s področja leksikologije in terminologije, ki je za takšno delo nujno potrebna. Da osnov logike in semantike sploh ne omenjam. Kar pomnim, ta komisija nikoli ni bila učinkovita. Navadno smo pozabili, da sploh obstaja. Zadnja leta mojega službovanja na Fakulteti za šport so se vodje komisij in člani pogosto menjali (ker nobena skupina ni bila učinkovita). Pogosto so bili v komisijo imenovani učitelji ali sodelavci, ki s svojim pedagoškim delom niso zbrali z zakonom predpisanih delovnih ur, zato so s 'sedenjem' v terminološki komisiji (kadar je do tega sploh prišlo) skrbeli za svoj urni manko. Ne spominjam se, da bi terminološka komisija na Fakulteti za šport kdaj imela kak delovni program ali delovni cilj. In če ne vemo, kam moramo, nikoli ne vemo, ali smo prišli na cilj. Poleg tega se ne spominjam, da bi ta komisija kdaj javno posegla v urejevanje aktualnega športnega izrazja. Skratka, veda o športu in njena alma mater sta področje športnega strokovnega izrazja zanemarjali. Dandanašnji razmere (še) niso nič boljše. Pristojni so sicer osvežili Murnikov telovadni besednjak in se zavzemajo za 'retelovadizacijo' šolske športne vzgoje ... to pa je tudi vse.

V resnici so naloge učinkovitega delovnega telesa, ki naj bi skrbelo za ustrezni strokovni jezik, zelo obsežne. Čim bolj postaja šport v vseh svojih pojavnih oblikah razširjen in pomemben družbeni pojav, tem bolj postaja pomembna tudi njegova terminologija. Opis del strokovnega telesa, ki skrbi za urejen športni jezik, je mogoče na kratko predstaviti z naslednjimi nalogami:

- Strokovno izrazje je živ organizem, ki se nenehno spreminja, obnavlja in posodablja. Nekateri pojmi izginjajo, drugi spreminjajo svojo vsebino in pomen, tretje na novo sprejemamo in uveljavljamo. V oblikovanje strokovnih izrazov vstopajo nove vede in znanstvene discipline (leksikologija,

filozofija z logiko, semantika in druge), ki jih ni mogoče spregledati. Vsem spremembam in spoznanjem je treba ažurno slediti, razpravljati o njih ter jih vrednotiti in o njih odločati.

- Izdelati je treba jezikovni korpus (zbirko pisanih strokovnih besedil). Korpus športnih besedil je namreč temeljni podatkovni vir za oblikovanje ustreznega športnega izrazja.
- Brez obsežnega terminografskega (gr. *graphos*, pisati) dela ne gre. Treba je sistematično in ažurno izpisovati strokovne izraze (zlasti novejšje) iz vnaprej opredeljenih (poljudnih, poljudnostrokovnih, strokovnih in znanstvenih) sporočilnih zvrsti. Posebno pozornost je treba nameniti novejšim in navadno tujim izrazom, ki nenehno 'napadajo' slovenski jezik.
- Potrebno je sprotno interdisciplinarno in transdisciplinarno obravnavanje in oblikovanje domačih športnih izrazov s sodelovanjem specialistov za posamezna športna področja ter pristojnih lingvistov (leksikologov, splošnih terminologov).
- Potrebna sta jezikovna in vsebinska obravnavata že uveljavljenih in predvsem na novo prihajajočih strokovnih izrazov ter njihovo logično poimenovanje ali preimenovanje. Ob tem se pričakuje vsaj osnovno znanje skrbnikov strokovnega izrazja s področja logike, leksikologije, etimologije, semantike in tujega strokovnega izrazoslovja.
- Potrebno je nenehno sprotno (ažurno) in argumentirano javno odzivanje na vse poskuse vsiljevanja tujih športnih izrazov v pisnem in govornem jeziku.
- Vsak strokovni pojem (*términ*) mora biti neoporečno definiran (zaradi poenotenega razumevanja posameznih izrazov) v skladu z logično in semantično neoporečno metodo.
- Terminološka komisija (ali podobno delovno telo) je *spiritus agens* (gonilna sila, motivator, aktivator) vseh dejavnosti, ki zadevajo strokovno izrazje in razvoj tega izseka športoslovja.
- V strokovnem glasilu je treba zagotoviti stalno mesto (na primer rubriko 'terminološki kotiček' ali 'iz terminološke

delavnice') za sporočila in sklepe terminološke komisije, za različna terminološka mnenja in razprave.

- Potrebno je občasno delovno (terminološko) druženje s športnimi novinarji različnih medijskih hiš z namenom poenotenja strokovnega izrazja.
- Potrebno je nenehno sprotno dopolnjevanje športnega terminološkega slovarja (vključno z definicijami strokovnih pojmov/términov) in njegova izdaja v knjižni in elektronski obliki v ne več kot 10–15-letnem razmiku.
- Potrebna sta pregled mednarodne športne terminologije in priprava večjezičnega športnega terminološkega slovarja.
- Potrebna je priprava športnega leksikona in/ali enciklopedije.
- Študijski predmetnik je treba tako na dodiplomskem kot podiplomskem študiju obogatiti s predmetom *Osnove športne terminologije*. Priprava in izvedba tega programa sta domeni delovnega telesa, ki mu je zaupana skrb za strokovno izrazje.

Najbrž bi se ob natančnejšem razvidu del in nalog našlo še kaj. Seveda se postavlja vprašanje, ali zmore vse navedene naloge opraviti v času svojega mandata (na primer v štirih letih) tako imenovana terminološka (po novem napačno imenovana izrazoslovna) komisija, sestavljena iz visokošolskih učiteljev ali sodelavcev, ki so specialisti na različnih športnih področjih, hkrati pa brez posebne transdisciplinarne izobrazbe. Odgovor ni težek. Brez dodatnega študija slovenistike (leksikologije), filozofije (logike) in nekaterih drugih ved ni mogoče neoporečno opraviti ali opravljati omenjenih nalog ... predvsem pa ne na volonterski pogon in za 'narodov blagor'. Čedalje bolj se vsiljuje misel na posebno katedro z diplomiranim slovenistom, ki ga zanima šport ali je celo že diplomiral tudi na Fakulteti za šport in se nato odločil za študij leksikologije in terminologije. Če je terminologija interdisciplinarna in transdisciplinarna veda ter hkrati konstitutivni del športoslovja, si zasluži tudi svojo katedro. Nič manj kot katedra za športne igre, medicino športa in druge.

■ Sklepne misli

Terminologija vsake stroke in vede je njuna konstitutivna prvina. Tudi športa in športoslovja. Urejena terminologija je kazalec razvite stroke in vede, kazalec vsebinskega in formalnega reda v stroki in vedi, kar seveda vpliva tudi na red v glavah in pisno ali govorno sporočilnost. In obratno: z neurejeno terminologijo sta okrnjeni tudi verodostojnost konkretne stroke in vede.

Terminologija športa in športoslovja je športoslovna disciplina, ki ni nič manj pomembna od zgodovine športa, psihologije športa, filozofije športa, kineziologije športa in drugih športoslovnih disciplin. Čeprav je terminologija športa in športoslovja predvsem domena športoslovcev, pa je njihov izobraževalni sistem glede tega pomanjkljiv. Po definiciji je terminologija interdisciplinarna in transdisciplinarna znanstvena disciplina, teh znanj pa je tako na dodiplomskem kot podiplomskem študiju športa premalo (pravzaprav nič), da bi športoslovci pri teh opravilih bili samozadostni. Samo ožja strokovna razgledanost in nekaj naklonjenosti domačim besedam velikokrat ne zadoščata. Včasih je potrebno vsaj nekaj temeljnih znanj tudi s področja jezikoslovja (leksikologija, pravopis), filozofije in logike, semantike, etimologije in še nekaterih.

Naloge učinkovitega delovnega telesa, ki naj bi skrbelo za ustrezen strokovni jezik, so zelo obsežne. Postavlja se vprašanje, ali zmore vse naloge opraviti v času svojega mandata (na primer v štirih letih) tako imenovana terminološka/izrazoslovna komisija, sestavljena iz visokošolskih učiteljev ali sodelavcev, ki so specialisti na različnih športnih področjih, hkrati pa brez posebnih transdisciplinarnih znanj. Odgovor ni težek. Brez dodatnega študija slovenistike (leksikologije), filozofije (logike) in nekaterih drugih ved ni mogoče neoporečno opraviti številnih nalog in hkrati zagotoviti uspešnega razvoja posebne športoslovne discipline. Predvsem pa tega ni mogoče pričakovati, če še tako dober namen deluje na volonterski pogon in za 'narodov blagor'.

Čedalje bolj se vsiljuje misel na posebno katedro z diplomiranim slovenistom, ki ga zanima šport ali je celo že diplomiral

tudi na Fakulteti za šport in se nato odločil za študij terminologije. Če je terminologija interdisciplinarna in transdisciplinarna veda ter hkrati konstitutivni del športoslovja, si zasluži tudi svojo katedro. Nič manj kot katedra za športne igre, medicino športa, filozofijo športa in druge.

■ Uporabljeni pomembnejši pisni viri

1. Pediček, F. (1990). Prispevki za teorijo terminologije v znanosti – tudi pedagoški. Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
2. Več avtorjev (1986). Zbornik Slovenski jezik v znanosti 1. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani.
3. Več avtorjev (1989). Zbornik Slovenski jezik v znanosti 2. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani.
4. Več avtorjev (1989). Zbornik Terminologija v znanosti. Uredil Franc Pediček. Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
5. Več avtorjev (2004). Zbornik Terminologija v času globalizacije. Uredila Marjeta Humar. ZRC SAZU.

dr. Silvo Kristan, upokojeni profesor
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
silvo.kristan@guest.arnes.si